

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 7 sierpnia 2019r. Sąd Okręgowy w Katowicach:

1. zasądził od K. B. na rzecz Spółki (...) S.A. w B. kwotę 124.148zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 10 lipca 2017r.;
2. zasądził od I. P. na rzecz Spółki (...) S.A. w B. kwotę 136.562,71zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 10 lipca 2017r.;
3. zasądził od P. B. na rzecz Spółki (...) S.A. w B. kwotę 124.148zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 10 lipca 2017r.;
4. w pozostałym zakresie powództwo oddalił;
5. zasądził od I. P. na rzecz Spółki (...) S.A. w B. kwotę 12.229zł tytułem zwrotu kosztów procesu;
6. zasądził od K. B. i P. B. na rzecz Spółki (...) S.A. w B. kwoty po 11.608zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że Z. B. był zatrudniony jako górnik pod ziemią w (...) S.A. KWK (...) w K. na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony od 18 listopada 1983r. do dnia wypadku tj. 18 września 2009r., gdy o godz. 10.13 nastąpiło zapalenie metanu i jego wybuch. W strefie objętej zapaleniem metanu doznał obrażeń ciała, które doprowadziły do jego śmierci. Ówczesny pozwany (...) S.A. KWK (...) uznał zdarzenie za wypadek przy pracy. Z tytułu wypadku przy pracy wdowa K. B. otrzymała: od ZUS jednorazowe odszkodowanie w wysokości 24.536zł, z (...) S.A. kwotę 75.000zł z polisy opłacanej przez pozwaną, kwotę 45.000zł z (...) S.A. z polisy opłacanej przez zmarłego męża, z Fundacji (...) jednorazową zapomogę finansową w kwocie 5.000zł, a także wydano jej bony towarowe o wartości 1.220zł. I. B. otrzymała od ZUS jednorazowe odszkodowanie w wysokości 24.533zł, kwotę 3.600zł z (...) S.A. z polisy opłacanej przez zmarłego ojca z tytułu osierocenia dziecka, z Fundacji (...) jednorazową zapomogę finansową w kwocie 1.600zł, a z ZFSS kwotę 10.000zł. P. B. otrzymał z ZUS jednorazowe odszkodowanie w wysokości 24.533zł, kwotę 3.600zł z (...) S.A. z polisy opłacanej przez zmarłego ojca z tytułu osierocenia dziecka, a z ZFSS kwotę 10.000zł. Wszyscy pozwani otrzymali łącznie: z MOPS w R. tytułem zasiłku celowego sfinansowanego z budżetu Wojewody łącznie kwotę 13.000zł, tytułem zasiłku celowego sfinansowanego z rezerwy ogólnej budżetu państwa łącznie kwotę 40.000zł, a także zasiłek celowy z MOPS w R. w wysokości 5.000zł. Pozwanym były przekazywane paczki z okazji świąt. Pracodawca pokrył koszty pogrzebu zmarłego w wysokości 22.600zł. Nadto wypłacił wdowie odprawy pośmiertne z Kodeksu pracy i (...) w łącznej kwocie 102.860zł. I. B. brała udział w wyjeździe do Kanady na Kongres Polonii Kanadyjskiej, której koszty w kwocie 5.000zł pokryli sponsorzy.

Z dalszych ustaleń Sądu wynika, że K. B., I. B. i P. B. domagali się zasądzenia od poprzedniczki prawnej powódki, KHW S.A.

w K. KWK (...) w K. kwot po 250.000zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i kwot po 50.000zł tytułem odszkodowania, podnosząc, że mąż Z. B., a zarazem ojciec powodów I. B. i P. B. uległ śmiertelnemu wypadkowi podczas pracy w kopalni.

Wyrokiem z 22 kwietnia 2013r. w sprawie IX P 94/11 Sąd Okręgowy w Katowicach zasądził od KHW S.A. KWK (...) w K. na rzecz: K. B. tytułem zadośćuczynienia kwotę 250.000zł z ustawowymi odsetkami od 8 lutego 2012r., I. B. tytułem zadośćuczynienia kwotę 250.000zł z ustawowymi odsetkami od dnia 8 lutego 2012r. oraz P. B. tytułem zadośćuczynienia kwotę 250.000zł z ustawowymi odsetkami od 8 lutego 2012r.

W wyniku apelacji pozwanej, Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z 29 listopada 2013r. w sprawie III APa 46/13 zmienił wyrok Sądu Okręgowego częściowo w pkt 2 i 3 w ten sposób, że: zasądzoną na rzecz I. B. kwotę obniżył do kwoty 230.000zł, a zasądzoną na rzecz P. B. kwotę obniżył do kwoty 220.000zł; oddalając apelację pozwanego w pozostałej części oraz zasądził od pozwanej na rzecz każdego z powodów kwoty po 2.700zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za drugą instancję.

Powódka, w dniach 19 lipca 2013r. oraz 17 grudnia 2013r. wypłaciła na rzecz K. B. łącznie kwotę 307.680,82 zł (50.000zł, następnie 257.680,82zł tytułem 250.000zł ze skapitalizowanymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty), na rzecz I. B. łącznie 282.851,23zł (50.000zł, a następnie 232.851,23zł tytułem 220.000zł ze skapitalizowanymi odsetkami od tej kwoty), na rzecz P. B. łącznie 270.436,44zł (50.000zł, a następnie 220.436,44zł tytułem 220.000zł ze skapitalizowanymi odsetkami od tej kwoty).

W wyniku złożenia skargi kasacyjnej przez stronę pozwaną w sprawie III APa 46/13 w dniu 15 marca 2014r., na którą to powodowie odpowiedzieli w dniu 16 kwietnia 2014r. Sąd Najwyższy wyrokiem z 16 grudnia 2014r. uchylił zaskarżony wyrok Sądu drugiej instancji w części przekraczającej kwoty 50.000zł wobec każdego z powodów i sprawę w tym zakresie przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Wyrokiem z 22 maja 2015r. Sąd Apelacyjny w Katowicach w sprawie III APa 15/15 zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z 22 kwietnia 2013r. w ten sposób, że zasądził od KHW S.A. w K. KWK (...) w K. na rzecz K. B. kwotę 100.000 zł tytułem dalszego zadośćuczynienia pieniężnego z odsetkami od 8 lutego 2012r., oddalając powództwo w pozostałym zakresie; w odniesieniu do I. B. i P. B. kwotę po 70.000zł tytułem dalszego zadośćuczynienia pieniężnego z odsetkami od 8 lutego 2012r., oddalając powództwo w pozostałym zakresie. Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w pkt 7 i zniósł między stronami koszty procesu. Sąd Apelacyjny oddalił apelację w pozostałym zakresie, znosząc między stronami koszty procesu w tej instancji.

K. B., I. B. oraz P. B. wnieśli skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22 maja 2015r., sygn. akt III APa 15/15. Pismem z 9 września 2015r. pozwana w sprawie odpowiedziała na skargę kasacyjną powodów. Postanowieniem z 7 lipca 2016r., sygn. akt I PK 248/15 Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej.

Sąd ustalił ponadto, że w wyniku połączenia KHW S.A. oraz Spółki (...) S.A. w drodze przeniesienia całego majątku spółki przejmowanej na spółkę przejmującą doszło do zmiany strony powodowej na mocy uchwały nr 1 Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia KHW S.A. z 6 czerwca 2018r. repetytorium A nr (...).

Pozwani nie uiszcili kwot objętych żądaniem pozwu. W czasie po wydaniu wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 29 listopada 2013r. do kwietnia 2014r. pozwani nie zużyli kwot żądanych obecnie przez powódkę. Pozwana K. B. nadal jest

w posiadaniu środków w łącznej kwocie ok. 300.000zł. Również P. B. posiada w znacznym zakresie środki otrzymane na podstawie wskazanego wyroku. Po śmierci ojca do usamodzielnienia się pozwani I. P. i P. B. otrzymywali rentę rodzinną. Pozwana K. B. prowadziła działalność gospodarczą, zaś od stycznia 2019r. przyznano jej rentę rodzinną.

Poprzedniczka prawna powódki wzywała pozwanych do zapłaty świadczeń przewyższających zasądzone kwoty z odsetkami – pismami z 29 maja 2015r.

i 29 września 2016r. Nadto wniosła do Sądu Rejonowego Katowice-Zachód w Katowicach wnioski o zawiązanie pozwanych do próby ugodowej z 24 maja 2017r., na który K. B. odpowiedziała 10 lipca 2017r.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd pierwszej instancji uznał, że powództwo zasługuje na uwzględnienie w przeważającej mierze.

W rozważaniach prawnych powołano art. 405 k.c. art. 410 § 2 k.p.c.

Sąd wskazał, że roszczenie z tytułu zwrotu nienależnego świadczenia powstałego w wyniku odpadnięcia podstawy świadczenia uzasadnione jest w przypadku istnienia takowej w dacie spełnienia świadczenia, która jednak odpada po jego spełnieniu. Brak podstawy świadczenia ma zatem w przedmiotowym przypadku charakter wtórny. Odpadnięcie podstawy spełnienia świadczenia może wynikać również z orzeczenia sądu - zmiana sposobu wykonania zobowiązania, wysokości świadczenia lub rozwiązanie umowy w trybie art. 357¹ k.c.; także w przypadku uchylecia lub zmiany prawomocnego orzeczenia (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 4 października 2012r., I ACa 570/12, Lex nr 1237889).

Stwierdzone zostało przez Sąd, że odpadnięcie podstawy prawnej świadczenia nastąpiło ostatecznie wraz z uprawomocnieniem się orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22 maja 2015r. W świetle powyższego wyroku po stronie pozwanej powstało zobowiązanie do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Nie są w tej mierze zasadne argumenty pozwanych powołujące się na to, że w innej sprawie dotyczącej roszczeń rodziny osoby zmarłej wskutek tego samego wypadku ostały się (nie zostały skutecznie podważone skargą kasacyjną) orzeczenia zasadzające wyższe świadczenia niż to ma miejsce w przypadku pozwanych. Ostateczne określenie należnych pozwanym zadośćuczynień zostało dokonane w ramach postępowania toczącego się na skutek ich pozwu z 20 października 2011r. W tymże procesie rozważono również argumenty dotyczące innych spraw i wysokości przyznanych w nich kwot.

Sąd Okręgowy wskazał, że jak wynika z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z 5 grudnia 2013r., III PK 40/13, Lex nr 1448751 strona uzyskująca korzyść na podstawie prawomocnego wyroku sądu powszechnego powinna liczyć się z obowiązkiem zwrotu otrzymanej korzyści od chwili uzyskania informacji o przyjęciu do rozpoznania skargi kasacyjnej wywiezionej przez stronę przeciwną.

W rozpoznawanej sprawie, poprzedniczka prawna powódki wniosła skargę kasacyjną w dniu 15 marca 2014r., a więc najpóźniejszym terminem w którym pozwani dowiedzieli się o jej wniesieniu był 16 kwietnia 2014r., kiedy to wniesli na nią odpowiedź. Przyjęte zostało przez Sąd Okręgowy, że od kwietnia 2014r. pozwani mieli w pełni możliwość przewidzenia potencjalnej modyfikacji wyroku Sądu Apelacyjnego, na podstawie którego doszło do wypłat wskazanych wyżej kwot. Stwierdzone przy tym zostało przez Sąd, że pozwani nie podnosili w swych oświadczeniach kwestii wyzbycia się uzyskanej korzyści majątkowej. Z dowodów przeprowadzonych w sprawie wynika, iż pozwani do chwili obecnej pozostają bezpodstawnie wzbogaceni.

Co do zarzutu sformułowanego przez pozwaną I. P. dotyczącego zużycia korzyści majątkowej Sąd wskazał, że strona nie wykazała w żadnym stopniu, aby spełniły się przesłanki wymienione w art. 409 k.c. Po pierwsze, nie wykazano, aby w okresie od wypłaty świadczeń do kwietnia 2014r. pozwana bezproduktywnie zużyła kwotę wynoszącą łącznie 282.851,23zł lub też znaczącą jej część tak, że nie pozostały w majątku pozwanej surogaty tych aktywów.

Powołując następnie art. 365 § 1 k.p.c. Sąd pierwszej instancji uznał, że mając na uwadze treść orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22 maja 2015r. implikowało to konieczność rozstrzygnięcia o zwrocie „nadpłaconego” świadczenia.

Sąd zasądził od K. B. na rzecz powódki kwotę 124.148zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 10 lipca 2017r., od I. P. na rzecz powódki kwotę 136.562,71zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 10 lipca 2017r., od P. B. na rzecz powódki kwotę 124.148zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 10 lipca 2017r.; w pozostałym zakresie - częściowo co do odsetek - powództwo zostało oddalone.

Wyjaśnione zostało przy tym przez Sąd, że na zasądzone kwoty składają się: różnica między kwotami zasądzonymi w wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 29 listopada 2013r. a ostatecznie przyznanymi w wyroku Sądu Apelacyjnego z 22 maja 2015r., do których to kwot doliczono i wypłacono pozwanym odsetki ustawowe liczone od daty wskazanej w wyroku z 29 listopada 2013r. (tj. od 8 lutego 2012r.) do daty wypłacenia im pozwanym. Tak ustalone kwoty stanowiły świadczenie nienależne w rozumieniu art. 410 k.c.

W zakresie odsetek orzeczono w oparciu o art. 481 i n. k.c. w zw. z art. 455 k.c. Sąd nie podzielił poglądu powódki co do daty początkowej naliczania odsetek za opóźnienie uwzględniając specyfikę świadczenia i określił, iż winny one być liczone od dnia sporządzenia odpowiedzi pozwanym na próbę ugodową, a więc od dnia 10 lipca 2017r.

O kosztach orzeczono w oparciu o art. 100 k.p.c. w zw. z art. 35 ust. 1 zd. 2 w zw. z art. 13 ust. 1 ustawy z 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w zw. z § 2 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015r., mając na uwadze to, że powódka proces wygrała praktycznie w całości.

Skutecznie apelację od wyroku wnieśli pozwani K. B. i P. B. zarzucając:

1/ naruszenie przepisów prawa procesowego, mające wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie:

- art. 233 § 1 i § 2 k.p.c. poprzez ocenę dowodów zebranych w sprawie w zakresie ustalenia daty powstania obowiązku zwrotu na dzień 16 kwietnia 2014r., pomimo, że wynik skargi kasacyjnej nie był jeszcze znany, a nadto pomimo, że na rozprawie w dniu 22 maja 2015r. przed Sądem Apelacyjnym w Katowicach poprzednik powoda - (...) S.A., nie złożył wniosku o zasądzenie zwrotu w wypadku obniżenia wysokości zadośćuczynienia za doznaną krzywdę;

2/ naruszenie przepisów prawa materialnego, mające wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie art. 5 k.c. oraz art. 411 pkt 1 i 2 k.c. poprzez zasądzenie od pozwanym na rzecz powoda zwrotu wypłaconego zadośćuczynienia, pomimo, że poprzednik prawny powoda dokonując wypłaty zadośćuczynienia zasądzonego wyrokiem Sądu Apelacyjnego Katowicach z 29 listopada 2013r., nie zastrzegł skutecznie, iż wypłacona kwota może podlegać zwrotowi, a spełnienie świadczeń wynikających z wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 29 listopada 2013r. przez poprzednika prawnego powoda czyni zadość zasadom współżycia społecznego, zważywszy na krzywdę, jakiej doznali pozwani.

Wskazując na powyższe podstawy apelacji, pozwani wnieśli o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanym zwrotu kosztów procesu,

ewentualnie o:

2. uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Katowicach do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu apelacji powodowie wskazali dodatkowo, że zaskarżone orzeczenie wydane zostało w wyniku naruszenia art. 5 k.c. Zaskarżone orzeczenie bowiem pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego i tylko i wyłącznie potęguje traumę i krzywdę jakiej pozwani doznali na skutek śmiertelnego wypadku Z. B..

Ponadto w piśmie procesowym z 5 sierpnia 2021r. pozwani podnieśli zarzut przedawnienia.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja wniesiona przez pozwanych nie zasługuje na uwzględnienie albowiem podniesione w niej zarzuty są bezzasadne.

Sąd Okręgowy w sposób prawidłowy przeprowadził postępowanie dowodowe, dokonał analizy zebranych dowodów, nie naruszając zasady ich swobodnej oceny i w oparciu o zasadnie ustalony stan faktyczny sprawy, orzekł o zwrocie nienależnego świadczenia. Sąd Apelacyjny podziela w całości ustalenia poczynione przez Sąd pierwszej instancji, zatem nie zachodzi konieczność ich powtarzania.

Podkreślenia jeszcze raz wymaga, że dokonana przez Sąd pierwszej instancji swobodna ocena dowodów nie narusza reguł zawartych w art. 233 § 1 k.p.c.

Na wstępie rozważań należy wskazać, że nie ulega wątpliwości, iż przedmiotem postępowania jest zwrot nienależnego świadczenia – art. 410 § 2 k.c. Gdy świadczenie zasądzone wyrokiem sądu zostało wypłacone, a następnie na skutek zaskarżenia wyrok został zastąpiony innym rozstrzygnięciem nieuwzględniającym roszczeń, mamy do czynienia ze spełnieniem świadczenia nienależnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 grudnia 2009r., II PK 77/09, Lex nr 1615163).

Nie można zgodzić się z apelującymi, że roszczenie powódki uległo przedawnieniu.

Wypłata należności w związku z wydaniem wyroku przez Sąd Okręgowy w Katowicach w dniu 22 kwietnia 2013r., w sprawie IX P 94/11 i przez Sąd Apelacyjny w Katowicach z 29 listopada 2013r. w sprawie III APa 46/13 nastąpiła 19 lipca 2013r.

i 17 grudnia 2013r. Od momentu wypłaty nie rozpoczął się jednak bieg terminu przedawnienia roszczenia o zwrot świadczenia nienależnego. Podstawa prawna, która uzasadniała wypłatę na rzecz pozwanych zadośćuczynienia w kwotach przewyższających 150.000zł wraz z ustawowymi odsetkami dla K. B. i 120.000zł wraz z ustawowymi odsetkami dla P. B. odpadła w momencie wydania wyroku przez Sąd Apelacyjny w Katowicach w dniu 22 maja 2015r., w sprawie III APa 15/15. Termin przedawnienia do żądania przez powódkę zwrotu nienależnego świadczenia rozpoczął bieg dopiero od momentu wydania w dniu 22 maja 2015r. wyroku w sprawie III APa 15/15.

Sąd Najwyższy w wyroku z 13 kwietnia 2011r., V CSK 332/10, Lex nr 1129174 wskazał, że do nienależnych świadczeń należą te wymienione w art. 410 § 2 k.c., a jedno z nich związane jest z taką sytuacją, gdy w chwili spełnienia świadczenia jego prawna podstawa istniała, a odpadła już po spełnieniu go. Pojęcie odpadnięcia prawnej podstawy świadczenia łączy się z konkretną podstawą prawną w ramach wykonania zobowiązania, tworzącego tytuł prawny dla tego działania. Roszczenie o zwrot takiego świadczenia powstaje jedynie w wypadku ostatecznego i trwałego odpadnięcia podstawy prawnej,

a nie powstaje w razie przejściowego jej odpadnięcia. W przypadku spełnienia świadczenia na podstawie orzeczenia sądowego, nieprawomocnego lub prawomocnego, następnie uchylonego, nie dochodzi do powstania roszczenia, jeżeli sprawa jest nadal

w toku. Dopiero prawomocne zakończenie sprawy i oddalenie powództwa oznacza odpadnięcie podstawy wzbogacenia wobec braku tytułu prawnego wzbogacenia. Świadczenie spełnione na podstawie prawomocnego wyroku nie staje się nienależnym

z chwilą uchylenia tego wyroku przez sąd i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, skutek taki następuje z dniem uprawomocnienia się wyroku oddalającego powództwo, wydanego po ponownym rozpoznaniu sprawy.

Świadczenie nienależne ma charakter bezterminowy. Zgodnie z art. 455 k.c. jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony i nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania. Bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się w chwili określonej w art. 120 § 1 k.c. zdanie drugie, czyli od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie.

Tak też przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z 8 lipca 2010r., II CSK 126/10, Lex nr 602678 wskazując, że zobowiązanie o zwrot nienależytego świadczenia należy do kategorii zobowiązań bezterminowych, w których dla ustalonego określenia terminu wykonania zobowiązania (spełnienia świadczenia) niezbędne jest wezwanie dłużnika przez wierzyciela określone w art. 455 k.c. Roszczenie wynikające z zobowiązania bezterminowego, obejmującego zwrot nienależnie spełnionego świadczenia (art. 410 § 1 k.c.), staje się wymagalne w dniu, w którym świadczenie powinno być spełnione, gdyby wierzyciel wezwał dłużnika do wykonania zobowiązania w najwcześniejszym możliwym terminie (art. 120 § 1 zdanie drugie k.c. w zw. z art. 455 k.c.).

W sytuacji, gdy przyczyną odpadnięcia podstawy prawnej świadczenia jest wyrok sądowy, zasadniczo najwcześniejszą datą skierowania do dłużnika żądania zwrotu nienależnie spełnionego świadczenia jest dzień uprawomocnienia się tego orzeczenia – tak wyrok Sądu Najwyższego z 18 lutego 2015r., III PK 83/14, Lex nr 1663410.

Termin przedawnienia, dla dochodzonego przez powódkę roszczenia, zgodnie z art. 118 k.c., wynosi 3 lata. Roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia, którym są kwoty wypłaconego zadośćuczynienia w związku ze śmiercią na skutek wypadku przy pracy pracownika zatrudnionego u poprzednika prawnego strony powodowej, jest związane z prowadzoną przez powódkę działalnością gospodarczą. Roszczenie o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia, z którym występuje przedsiębiorca, podlega trzyletniemu przedawnieniu przewidzianemu w art. 118 k.c., jeżeli powstaje ono w związku z prowadzoną przez przedsiębiorcę działalnością gospodarczą (por. wyrok Sądu Najwyższego z 16 lipca 2003r., V CK 24/02).

Termin przedawnienia został jednak skutecznie przerwany z momentem zawezwania pozwanych do próby ugodowej w sprawie VII Po-Uo 126/17. Zasadą jest, że każde zawezwanie do próby ugodowej przerywa bieg terminu przedawnienia, a tylko w pewnych sytuacjach kolejne próby mogą być uznane za bezskuteczne (por. wyrok Sądu Najwyższego z 17 maja 2019r., IV CSK 77/18, Lex nr 2657427). W sprawie VII Po-Uo 126/17 powódka wezwała pozwanych do zawarcia ugody i wezwanie to było tożsame z żądaniem zgłoszonym w rozpoznawanej sprawie. W sprawie VII Po-Uo 126/17, jak wynika z dokumentów złożonych w rozpoznawanej sprawie, wyznaczone zostało posiedzenie Sądu na dzień 19 lipca 2017r. Przed tym terminem strona pozwana złożyła jednak negatywną odpowiedź na wniosek. Do zawarcia ugody więc nie doszło. Z momentem zakończenia postępowania dotyczącego zawezwania do próby ugodowej w sprawie VII Po-Uo 126/17 rozpoczął się na nowo bieg terminu przedawnienia. Zgodnie z art. 123 § 1 pkt 1 k.c. bieg przedawnienia przerywa się przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym, przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia. Stosownie natomiast do treści art. 124 § 1 k.c. po każdym przerwaniu przedawnienia biegnie ono na nowo. Zatem pozew wniesiony w dniu 31 października 2018r. nie został złożony po upływie terminu przedawnienia.

Z zebranego w sprawie materiału dowodowego wynika, że po stronie pozwanych nie wygasł obowiązek zwrotu korzyści (art. 409 k.c.).

Po stronie pozwanych obowiązek liczenia się ze zwrotem korzyści powstał z momentem uzyskania przez nich informacji o przyjęciu do rozpoznania skargi kasacyjnej w sprawie III APa 46/13 (por. wyroki Sądu Najwyższego z 5 października 2012r., I PK 86/12, Lex nr 1365776 i z 5 grudnia 2013r., III PK 40/13, Lex nr 1448751). W tym zakresie Sąd Najwyższy wydał w dniu 29 października 2014r. postanowienie w sprawie I PK 124/14 o przyjęciu do rozpoznania skargi kasacyjnej skierowanej przez (...) KWK (...) w K. od wyroku w sprawie III APa 46/13.

Poza tym, jak prawidłowo ustalił Sąd pierwszej instancji, pozwani nie wykazali aby wyzbyli się korzyści w taki sposób, że nie są już wzbogaceni. W trakcie postępowania przed Sądem Okręgowym pozwani nie podjęli zresztą

żadnej próby wykazania, iż zużyli wypłacone zadośćuczynienie (w kwotach przewyższających zasądzone ostatecznie zadośćuczynienie). Na rozprawie w dniu 29 lipca 2019r., w trakcie przesłuchania, pozwani wprost przyznali, że nadal są w posiadaniu pieniędzy wypłaconych przez powódkę tytułem zadośćuczynienia.

Przypomnieć tutaj należy, że na gruncie art. 409 k.c. przesłanka zużycia lub utraty korzyści ujmowana jest wąsko i nie jest ona spełniona, jeżeli wzbogacony zużył

co prawda pierwotną korzyść, lecz nabył za nią inne mienie albo zaoszczędził konieczne wydatki, które zmuszony był pokryć ze swojego majątku np. spłacił dług. W takiej sytuacji wzbogacenie nadal istnieje i odpowiada wartości uzyskanego mienia lub zaoszczędzonego wydatku. Zatem poniesione wydatki na bieżące utrzymanie czy spłatę zobowiązań nie stanowią zużycia korzyści o jakiej mowa w art. 409 k.c.

Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 381 k.p.c., oddalił zgłoszone przez pozwanych, dopiero na etapie postępowania apelacyjnego, wnioski dowodowe o zwrócenie się do Urzędu Skarbowego w R. o informację i dopuszczenie dowodu z przesłuchania pozwanych zgłoszone na okoliczność zużycia przez nich korzyści. Wnioski te były spóźnione i nie wykazano aby pozwani nie mogli powołać tych wniosków w trakcie postępowania przed Sądem pierwszej instancji lub potrzeba powołania tych dowodów powstała później. Zresztą, jak wskazano powyżej, pozwani podczas przesłuchania przyznali, iż nie wyzbyli się w całości uzyskanej korzyści. K. B. posiadała wówczas około 300.000zł, a P. B. również przyznał, że posiada większość wypłaconej kwoty.

Odnosząc się jednak krótko do powołanych w postępowaniu apelacyjnym wniosków dowodowych Sąd Apelacyjny wskazuje, że po pierwsze pozwani zobowiązani byli uiszczyć podatek wyłącznie od kwoty wypłaconych odsetek albowiem zadośćuczynienie otrzymane na podstawie wyroku podlega zwolnieniu z podatku dochodowego od osób fizycznych – art. 21 ust. 1 pkt 3b ustawy z 26 lipca 1991r.

o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j.: Dz.U. z 2021r., poz. 1128 ze zm.) – dalej jako ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych. To zwolnienie dotyczy również zadośćuczynienia czy odszkodowania wypłaconego najbliższemu członkowi rodziny na podstawie art. 446 § 3 i 4 k.c. (por. wyrok Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z 21 marca 2017r., I SA/Wr 1100/16, Lex nr 2328874). Jedynie odsetki za opóźnienie, o których mowa w art. 481 § 1 k.c. w wypłacaniu odszkodowania, czy zadośćuczynienia nie podlegają zwolnieniu podatkowemu określone w art. 21 ust. 1 pkt 3b ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych (por. np. wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego: z 8 listopada 2017r., II FSK 2780/15, Lex nr 2395571 i z 16 stycznia 2018r., II FSK 1122/16, Lex nr 2442211).

Wskazać też należy na treść art. 26 ust. 1 pkt 5 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, który stanowi, że od podstawy obliczenia podatku odlicza się kwoty dokonanych w roku podatkowym zwrotów nienależnie pobranych świadczeń, które uprzednio zwiększyły dochód podlegający opodatkowaniu, w kwotach uwzględniających pobrany podatek dochodowy, jeżeli zwroty te nie zostały potrącone przez płatnika.

Wbrew stanowisku apelujących faktem powszechnie znanym, w rozumieniu art. 228 § 1 k.c., nie jest fakt zapłaty przez daną osobę podatku dochodowego. Jedynie obowiązek zapłaty podatku dochodowego wynika z przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Natomiast faktyczne wykonanie (realizacja) tego obowiązku (w całości lub części) winna być wykazana przez osobę, która powołuje się na tą okoliczność.

Podnoszona natomiast przez pozwanych wysokość uiszczonych kosztów zastępstwa procesowego na rzecz swojego pełnomocnika stanowiła dług pozwanych, który byli oni zobowiązani pokryć niezależnie od wyniku sporu i przypuszczalnie była uzależniona od wysokości zgłoszonego przez nich roszczenia w sprawie o zadośćuczynienie.

Faktyczne uiszczenie kosztów zastępstwa procesowego na rzecz swojego pełnomocnika oraz ich rzeczywista wysokość też nie jest faktem powszechnie znanym w rozumieniu art. 228 § 1 k.p.c.

Nie zostały spełnione żadne przesłanki z art. 411 k.c. wyłączające możliwość żądania zwrotu świadczenia.

Zobowiązanie do wypłaty świadczenia (w kwotach będących przedmiotem niniejszego postępowania) wynikało z wykonania przez powódkę prawomocnego wyroku wydanego w sprawie III APa 46/13. Z istoty prawomocnego orzeczenia wynika obowiązek spełnienia świadczenia objętego tym orzeczeniem. Nie można twierdzić, że świadczenie spełnione na podstawie prawomocnego wyroku zostało spełnione ze świadomością braku zobowiązania do świadczenia. Polega na tym prawomocność wyroku, że wprowadza ona zobowiązanie do świadczenia. Przy wykładni pojęcia "wiedzy" w rozumieniu tego art. 411 pkt 1 k.c. wskazuje się, że jest to całkowita świadomość tego, iż świadczenie się nie należy i że spełniający je może bez ujemnych dla siebie konsekwencji prawnych go nie wykonać, a mimo to je spełnia (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 13 grudnia 2021r., I ACa 720/12, Lex nr 1281068

i wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 29 września 2010r., I ACa 686/10, Lex

nr 756706). Powódka była zatem zobowiązana niezwłocznie, w związku

z prawomocnością wyroku wydanego w sprawie III APa 46/13, uiścić na rzecz pozwanych kwoty ostatecznie ustalone tym wyrokiem – bez oczekiwania na jakąkolwiek aktywność ze strony pozwanych, celem uniknięcia przymusowego wykonania orzeczenia w postępowaniu egzekucyjnym i ponoszenia związanych z tym kosztów. Pojęcie przymusu o jakim mowa w art. 411 pkt 1 k.c. obejmuje zagrożenie egzekucją prawomocnie zasądzzonego świadczenia.

Pozwani w apelacji zarzucili, że w trakcie rozprawy w dniu 22 maja 2015r. (...) S.A. KWK (...) w K. nie złożył wniosku o zasądzenie zwrotu w wypadku obniżenia wysokości zadośćuczynienia.

Wniosek restytucyjny rzeczywiście mógłby zostać złożony (pomijając już w tym momencie rozważania na jakim etapie tamtego postępowania powinno to nastąpić) zgodnie z treścią art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., przy czym zgłoszenie takiego wniosku ma wyłącznie charakter fakultatywny. Skarżącemu przysługuje prawo wyboru między zgłoszeniem wniosku restytucyjnego a dochodzeniem żądania zwrotu świadczenia

w odrębnym procesie – tak jak w rozpoznawanej sprawie o zwrot nienależnego świadczenia.

Nie można zgodzić się z twierdzeniem apelujących dotyczącym wyłączenia możliwości żądania zwrotu nienależnego świadczenia z uwagi na to, że spełnienie świadczenia czyni zadość zasadom współżycia społecznego – art. 411 pkt 2 k.p.c., bądź żądanie zwrotu nienależnego świadczenia jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego – art. 5 k.c.

Pozwani podnieśli w tym zakresie zarzuty: dotyczące wysokości zasądzzonego ostatecznie zadośćuczynienia w postępowaniu zakończonym wyrokiem Sądu Apelacyjnego z 22 maja 2015r., III APa 15/15 w porównaniu do wyższego zadośćuczynienia przyznanego innym rodzinom zmarłych górników na skutek tego samego zdarzenia; dotyczące doznanej krzywdy w związku ze śmiercią Z. B. na skutek wypadku przy pracy; odwołali się też do wyjątkowego charakteru świadczenia o zadośćuczynienie przyznawanego członkom rodziny; powołali się na moralny obowiązek powódki względem pozwanych wynikający z tragicznego

w skutkach zdarzenia; podniesiona została ponadto okoliczność, że pozwanej K. B. odmówiono prawa do renty rodzinnej.

Wyjaśnić tutaj należy, że przy stosowaniu art. 411 pkt 2 k.c. nie chodzi o to, że zwrot nienależnego świadczenia przez osobę, która uzyskała korzyść majątkową bez podstawy prawnej, byłby sprzeczny z zasadami współżycia społecznego, ale o to, że domaganie się tego zwrotu przez osobę, która spełniła świadczenie, jest niemożliwe (niedopuszczalne), jeżeli spełnienie świadczenia czyniło zadość zasadom współżycia społecznego (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 26 września 2000r.,

I PKN 42/00, Lex nr 52113).

Argumenty podnoszone przez pozwanych nie mogą prowadzić do uznania, że spełnienie nienależnego świadczenia przez powódkę czyniło zadość zasadom współżycia społecznego. O należyj każdemu z powodów kwocie zadośćuczynienia za doznaną przez nich krzywdę w związku ze śmiercią męża i ojca na skutek wypadku przy pracy, orzeczono prawomocnym wyrokiem. Sąd Apelacyjny w rozpoznawanej sprawie jest związany tym prawomocnym wyrokiem stosownie do treści art. 365 § 1 k.p.c.,

Z orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22 maja 2015r., w sprawie III APa 15/15 wynika, że pozwanym należało się ostatecznie zadośćuczynienie w kwotach odpowiednio 150.000zł i 120.000zł i nic poza tym. Wyrok ma powagę rzeczy osądzonej zgodnie z art. 366 k.p.c. Nie można powoływać się na naruszenie prawa przy ustalaniu kwoty zadośćuczynienia w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem i twierdzić, że zapłacone wyższe świadczenie czyni zadość zasadom współżycia społecznego.

Sąd, w rozpoznawanej sprawie nie może ponownie badać kwestii wysokości należnego zadośćuczynienia. Prawidłowość stanowiska prawnego zaprezentowanego w prawomocnym wyroku nie może być już kwestionowana wobec jego mocy wiążącej. Nie można, powołując się na zasady współżycia społecznego, kwestionować prawomocnego wyroku, a do tego sprowadzają się argumenty pozwanych.

Zasadą jest zwrot nienależnego świadczenia – art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c., jedynie w wyjątkowej sytuacji, gdy spełnienie świadczenia czyni zadość zasadom współżycia społecznego nie można żądać jego zwrotu. Z uwagi na charakter klauzuli generalnej, wynikającej z art. 411 pkt 2 k.c., wskazana jest daleko idąca ostrożność w stosowaniu tego instrumentu prawnego. Orzekanie na zasadzie słuszności powinno być bowiem ograniczone do wypadków szczególnych i nie powinno przysłańcać zasady, którą jest zwrot bezpodstawnie uzyskanej korzyści. Przyjmuje się, że czynią zadość zasadom współżycia społecznego zwłaszcza tzw. świadczenia quasi-alimentacyjne tj. takie, które stanowią podstawę utrzymania osoby otrzymującej te świadczenia i jej rodziny (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 5 października 2012r., I PK 86/12, Lex nr 1365776). Wyplacone przez powódka zadośćuczynienie w kwotach przewyższających ostatecznie ustalone w sprawie III APa 15/15 nie jest świadczeniem o charakterze quasi-alimentacyjnym. Stąd nie jest uprawnione twierdzenie, że wypłata tego świadczenia czyniła zadość zasadom współżycia społecznego.

Sąd Apelacyjny uznał również, że żądanie zwrotu przez powódkę nienależnego świadczenia nie jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Jak wielokrotnie wyjaśniał Sąd Najwyższy zarzut nadużycia prawa podmiotowego powinien być uwzględniany wyjątkowo, uzasadniony okolicznościami rażącymi i nieakceptowalnymi ze względu na system wartości istniejący w społeczeństwie.

Art. 5 k.c. ma charakter nadzwyczajny, gdyż przełamuje zasadę, że wszystkie prawa podmiotowe korzystają z ochrony prawnej a wartością samą w sobie jest pewność stosunków prawnych (por. wyroki Sądu Najwyższego z 8 listopada 2002r.,

III CKN 1115/00, Lex nr 75288 i z 11 kwietnia 2013r., II CSK 438/12, Lex nr 1341662). Podobnie jest w przypadku art. 8 k.p., który znajduje zastosowanie w sprawach z zakresu prawa pracy.

Odmowa prawa do renty rodzinnej dla K. B. nie ma wpływu na możliwość żądania zwrotu nienależnego świadczenia przez powódkę.

Renta rodzinna jest świadczeniem, które zapewnienia ustawowo określonej grupie podmiotów, do których utrzymania przyczyniał się zmarły bezpośrednio przez śmiercią, kompensatę środków utrzymania utraconych, bądź pomniejszonych wskutek śmierci zobowiązanego do alimentacji. Naprawienie szkody polegającej na utracie środków utrzymania, które zapewniał pozwanej zmarły mąż, w zakresie niepokrytym przez świadczenie jakim jest renta rodzinna, może być rozważane wyłącznie w oparciu o przepis art. 446 § 2 k.c. i nie wpływa to na zakres innych świadczeń. Nie jest więc sprzeczne z zasadami współżycia społecznego żądanie zwrotu nienależnego świadczenia od powódki, która utraciła prawo do renty rodzinnej.

Podnoszone przez pozwanych argumenty dotyczące wysokości (zbyt niskiej w

ich ocenie) ostatecznie zasądzonego zadośćuczynienia nie wpływają na możliwość uznania, iż żądanie zwrotu nienależnego świadczenia jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. W tym zakresie należy się odwołać do przedstawionych powyżej argumentów dotyczących związania prawomocnym wyrokiem w sprawie III APa 15/15.

Mając powyższe na uwadze na mocy art. 385 k.p.c. Sąd oddalił apelację jako pozbawioną podstaw.

Na podstawie art. 102 k.p.c. Sąd odstąpił od obciążania pozwanych obowiązkiem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego na rzecz strony powodowej.

/-/ SSA Małgorzata Andrzejewska